

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“ по
научна специалност „Музикознание и музикално изкуство“

Автор на дисертационния труд: Теодора Василева Димитрова

Тема на дисертационния труд: „Методи за многогласно слухово обучение чрез съвременна музика“

Рецензент: проф .д-р на изкуств. Пенчо Цветанов Стоянов, София 1504, ул.„Оборище“ 36А, тел. 02-944-01-54.

Теодора Димитрова е родена през 1968г.в София. Завършва СМУ „Любомир Пипков“ със специалност Пиано през 1987г. През 1992г. се дипломира като Магистър в НМА „Проф.Панчо Владигеров“ със специалности Хорово дирижиране в класа на проф.Лилия Гюлева и Теория на музиката. Изучава факултативно и орган в класа на проф. Нева Кръстева.

Теодора Димитрова притежава многостранна професионална квалификация, благодарение на което развива своите музикални качества и още в студентските си години придобива онези сръчности и умения, които допринасят за едно ускорено високо професионално ниво, позволяващо задълбочено и целенасочено овладяване на хорово-диригентското изкуство. Перфектен музикален слух, природна интелигентност и работоспособност откриват пътя на бъдещ хор-майстор и акомпанятор в хор „Христина Морфова“ и Детския хор на БНР, след това като диригент на хор „Св.Йосиф“- 1997г., основава и ръководи детския хор „Славянска беседа“- 1996г., диригент на детски хор на Национален учебен комплекс по култура Горна Баня- 1995-1999г., диригент на смесен камерен хор „Collegium musikum“-1997-

2011г. Основава и дирижира камерната формация „Te Deum Adoramus”, а понастоящем е диригент на Детския хор на БНР.

Международните участия на Т.Димитрова като диригент са свързани с Израел, Румъния, Италия, Полша, Унгария, Гърция, Испания, Турция, Швейцария, Белгия, Холандия, Франция, Португалия, Ирландия, Австрия, САЩ, Япония, Мексико. Участията на наши и международни сцени – фестивали и конкурси са съпътствани от лауреатски звания и отличия: Голямата награда „Хор на хоровете”, две сребърни отличия на международния хоров конкурс във Фреамунде- Португалия 2012г., награда за най-добре представил се хор на Фондацията „Й.Камджалов” на международен фестивал за женски и девически хорове-Търговище 2015г., извънредна награда на 59-ия международен хоров фестивал в Корк- Ирландия 2013г., награди на международни хорови конкурси в Белгия, Нюшател- Швейцария 2008г., Анкара- Турция 2005г., Дебрецен- Унгария 2000г. на международен хоров конкурс за съвременна музика „Bela Bartok”. /Пълен списък на участията и наградите е даден в Академичната справка/.

Впечатляващият актив на хоров диригент се допълва от концерти и репортажи по румънската, унгарската, полската национални телевизии, шведското национално радио, персонални награди и отличия като хоров диригент в Полша, Португалия и др. В качеството на гост-диригент и гост- лектор работи с хорове в чужбина- Швеция- Музикална академия в Гьотеборг, Румъния, Холандия и др. както и в страната- Смесен хор на БНР.

Т.Димитрова участва като член на жури в международни конкурси и фестивали и паралелно с това разгръща педагогическа дейност: преподавател по пиано в НУКК в Горна Баня, преподавател по музикално- теоретични дисциплини, от 2017г. хоноруван преподавател по солфедж в НМА”Проф.Панчо Владигеров”. Занимава се и с мениджърско- административна дейност, с участие в проекти и в комисии по оценката на проекти, тъй като има придобита като допълнителна квалификация III степен по Икономика и мениджмънт.

В допълнение за дейността на Т.Димитрова трябва да се отбележат издадените два самостоятелни албума с ръководената от нея камерна формация „Te Deum Adoramus” и участие в съвместни проекти с други състави, сред които авторски албум на акад. Николай Кауфман. С такъв впечатляващ актив Т.Димитрова пристъпва към написването на своя дисертационен труд, с който навлиза в една от най- актуалните сфери на музикалното образование. Слуховото обучение чрез съвременна музика отдавна очаква теоретичните изследвания и научните разработки, след натрупания огромен творчески опит от най-големите личности в музиката на 20- то столетие. Започвам с думите на Шьонберг: „Слухът- това е разумът на музиката”, останали в историята не само като пожелание, а като ръководно начало, като изходна позиция в творчеството, научното изследване, в теоретичното мислене и в педагогическата сфера. Неслучайно, както е посочено в дисертацията, през първата половина на 20в. Барток, Кодай, Хиндемит, Орф насочват обектива към слуховото обучение, което трябва да подготви слуха за новите явления в музиката, да формира нови представи, резониращи на онова, което се развива като жив процес в музиката. От нея идват вълните на разнородна, в немалко случаи противоречива и огромна по обем информация, поставяща комплекс от проблеми в една дисертация, посветена на многогласното слухово обучение чрез съвременна музика.

Дисертацията има добре обмислен, ясен конструктивен план, съдържанието е разположено в 308 стр. основен текст, приложения и цитирана литература- увод, три основни глави, заключение, приноси.

Многогласното слухово обучение е един от централните въпроси, касаещи музикалното възпитание, в глобален план музикалното мислене на професионалистите още в ранен стадий на развитието им, независимо от профилирането им като композитори, диригенти, инструменталисти или певци. Идеята за формирането на усета за многогласие кореспондира с мислите на най- напредничавите педагози теоретици и инструменталисти още преди няколко столетия. Така в школата за цигулка на Леополд Моцарт може би за първи път е лансирана идеята за паралелното изучаване на инструмента с

формирането на интервалов усет, за строежа и реалното звучене на акордите, запознаването още в самото начало на школата с категориите „консонанс“ и „дисонанс“. И сигурно съвсем закономерно под ръководството на Леополд Моцарт съзрява един от феномените в историята на изкуството, Моцарт, и до днес останал синоним на върховно съвършенство.

Актуалността на дисертационната тема в работата на Т.Димитрова е не само вън от съмнение, но и един призив към всички музикално-теоретични науки и дисциплини към обновяване и интензификация на мисленето, на търсене и намиране на интегриращи музикалното образование и възпитание пътища. А дисциплината „солфедж“, която по същество е точно слухово обучение отдавна е създавала оптимални условия и предпоставки за интердисциплинарна интеграция. Те са реалност, която присъства в многогласието, в неговите елементи. Достатъчно е да се обърнем към един от опорните лостове на многогласието- гласоводенето, без което е невъзможно функционирането му. Всеизвестно е каква е ролята и значението му в хармонията и полифонията, намиращи се в периферната зона на музикалното образование в СМУ- и двете дисциплини се изучават в силно редуцирана форма едва в последните години на курса в СМУ. А гласоводенето ни посреща още в първите стъпки в музиката, присъства в ежедневната работа, дори и в техническите упражнения. Да не говорим за необходимостта от изучаването му за онези специалности, на първо място пиано, където Бах ни посреща още в малките пиеси „Анна Магдалена Бах“, от там през „Малки прелюдии и фуги“- до края на срещите с музиката.

Музикално- слуховото обучение естествено задължава запознаване с музикално- слуховите методи и това правомерно е направено в уводната част на дисертацията. Още в самото начало на увода е направен подробен обзор на създаденото в тази област от Барток, Кодай, Хиндемит, Орф, отчитайки динамичната природа на многогласието, която планомерно се разширява и включва в орбитата си различни методики: на английския композитор и педагог Джодж Прат, на Лариса Логинова.Подчертано е значението на педагогическата

система на Ларс Едлунд, базираща се на връзката мелодика-акордика, на подход към интерваликата и съотнасянето и към определена група, формираща някои от характерните акорди с нетерцова структура. Също и в слуховия метод на Роланд Макамул, развиващ тезите за усвояване на хроматизираната мелодика и акордика с нетерцова структура.

Постепенно кристализира и методологията на труда, нейната многоплановост и интегралност. В нея естествено се вписват сравнителният и сравнително-аналитичният метод, без да се игнорира и историческият подход, проследяващ хронологичния ход на поява на разгледаните системи, поставени в контекста на съвременното виждане и разбиране за ролята на слуховото обучение. Не липсват в хода на изложението и моменти на дедуктивен ракурс, което допълва общата картина на методологичната основа. А в нея особено място е отделено на психологическите аспекти на музикалния слух, на музикалното възприятие и на музикално-слуховото обучение. Тук намират своето място и въпроси на когнитивната психология, невропсихологията, музикалната херменевтика, психоакустиката. Интерес предсавлява и погледа към музикалното възприятие, към неговите елементи и функциониращи механизми, нагледно представени в схемата на Вилфрид Грун /стр.25/. Застъпени са също така и интересните позиции на Кандис Броуер за т.н. „модели“ или „шаблони“, наричани още „патерни“, „еталони“, както и на Орlando Музумеси, използващ термина „когнитивна педагогика на слуховото обучение“. Също и принципите на „гещалт психологията“- Кьолер 1929, Кофка 1935, Вертхаймер 1958г., както и вижданията на Е.Назайкински- „Очерци за психологията на музикалното възприятие“, на теорията на Карл Юнг за психологическата нагласа, метода на Роланд Еберлайн.

Българската школа е оценена по достойнство на фона на панорамата на европейския и световен опит, като явление със свой облик и принос за развитието на музикално-слуховото образование. Основоположникът Добри Христов се придържа към идеята за съвременно и модерно ориентиран подход, включващ в системата на слуховото обучение българския фолклор. Оформящата се тогава линия

е развита и разработена от Камен Попдимитров и Иван Пеев. Понятията „музикално- мисловна техника“- К.Попдимитров и „системноструктурен анализ- синтез като основа на музикалната методика“- Ив.Пеев са свързани с разглеждането на музикално-психологическите елементи като типове сетивност, възприятие, памет, мислене. Оценен е приносът на Асен Диамандиев, интересът му към новите явления в музиката на 20- столетие и включването им в слуховото възпитание, както и на Пенка Кадиева и Здравко Манолов за развитието на полифоничния слух.

В увода на дисертацията Т.Димитрова формулира точно и ясно предмета на изследването и обектите на изследване, произтичащи от измененията в музикалното мислене през 20 век. В целите на дисертацията фигурират запознаването и оценката на методическите концепции и подходи за развитие на многогласния слух, съставяне на методически упражнения за слухово многогласно обучение, предложени са подходящи за целта примери от съвременни композитори, авторски упражнения, отразяващи личен опит и модели от образци на педагози и теоретици.

Първа глава разглежда аспектите в еволюцията на многогласието през 20- 21в.,отразяваща измененията в музикалното мислене. Музикалният слух е поставен в нова ситуация, породена от измененията и еволюцията на музикалния език, на цялостната система от изразните средства. Тези изменения влияят директно върху музикалния слух, върху многогласието. Още в началото на 20в., Стравински проникателно предвижда в прогнозата си: „20в. в музиката ще бъде ера на нов разцвет на полифонията“ Това означава решителен превес на линейното начало, на енергията на мелодичните фактори и сили, без да се игнорират възникващите вертикални съчетания в определени точки, т.н.„квадрат на звученето“. Въведените понятия хоризонтал, вертикал, и диагонал правилно са поставени в изходната позиция на многогласното слухово обучение.Съотнасянето им с пространствената организация на звуковия материал, както е отбелязано, е свързано с фактурата, с комплекс от въпроси като фактурната функция на гласовете, видове

фактура, височинни и пространствени зависимости и позиционни решения. Би било полезно да се допълни тази част с една типология на видовете фактура в съвременната музика, която да даде информация за различните и интерпретации в определен жанров контекст /клавирна фактура, хорова фактура, квартетна фактура и т.н./. Също така да се добави за разнообразните видове многогласие, с които има среща слуховото обучение: от строго организираното до свободно течащото и междинните форми /при т.н. неконтролирана алеаторика, също и включването на микро- интервалика $\frac{1}{4}$ тон, $\frac{1}{6}$ тон, незабележимото преливане, „глицандиране“ в жанровете спиричуъл и блуз при негърското пеене/. Не са редки и случаите на т.н. свръхмногогласие / Пендерецки, Котенски, Щедрин /.

Категориите „музикално време“ и „пространство“ правилно намират място в началото на изследването, преди то да се отправи към някои от основните категории, свързани с изразните средства като модалност, диатоника, симетрични ладове, хроматика, тоналност, хроматична тоналност и енхармонизъм, атоналност и додекафония. Би било полезно да се дадат примери за пространствени решения в организацията на звуковия материал, които узакониха термини като „преден план“, „задан план“, „страничен план“, „дълбочинно измерение“ и т.н., възприети от звукооператорите и тонрежисьорите още преди няколко десетилетия.

Детайлното разглеждане на елементите на музикалния език съдържа интересни наблюдения и обобщения в сумиращите подглави „Особености на музикално- слуховото възприятие“. Някои от тях следва да бъдат отразени и в раздела „Приноси“, тъй като те са лично дело на авторката на дисертацията Т.Димитрова и може да минат незабелязано като част от подглавите, към които принадлежат. Може да се пожелае към някои подглави като напр. „Хроматична тоналност.Енхармонизъм“ да има примери- някои от „Мимолетности“ на Прокофиев, могат да бъдат великолепна илюстрация към иначе интересните и много верни наблюдения. Също така към пожеланията добавям да има примери от български композитори. Творчеството на Владигеров и Пипков, или на Д.Ненов предоставя възможности за

това, или пък от областта на хоровата музика, където Т.Димитрова е в свои води като един от най-активните и ерудирани интерпретатори. Имам пожелание и към раздела „Полифония“ да има една по-детайлизирана типология, каквато предоставят имитационната полифония корифеите Хиндемит и Шостакович! Или контрастната, неимитационна полифония, която изобилства с неограничени възможности със специфични особености на музикално-слуховото възприятие. В творчеството на Стравински и Месиен може да се намерят изключително интересни и поучителни примери, принадлежащи към сферата на художествените открития с фундаментално значение за музиката на 20- столетие.

Повишеното внимание в дисертацията към категорията „акорд“ е правомерно, тъй като многогласието перманентно оперира с това понятие. То трябва да намери място още в началния стадий на работата по солфеж.

Обърнато е внимание на фонизма, на опозицията фонизъм-функционалност и естествено „фонизъм“, като цветосвойство на звукови комплекси препраща към творчеството на Дебюси. В интерес на истината, фонизма излиза на сцената значително по-рано в някои от произведенията на Вебер /оп.“Вълшебния стрелец“/ и особено при Шуберт. Неговите находки в песните изненадващо откриват перспективата за оцветяването, колорирането на звуковия материал както по отношение на съзвучията, така и в модулационни процеси /напр. във Фантазията за пиано „Странникът“ внезапната модулация ла минор – ми бемол мажор, или поредицата от тоналности, отстоящи на малки секунди в кулминационната зона на централния раздел /.

Функционалността и фонизма не са взаимно изключващи се категории и могат да съжителстват, да намерят общ език, за което свидетелстват ярки образци от творчеството на Владигеров- „Есенна елегия“ ор.15 или Респиги- „Римски пинии“, „Римски празници“.

Една от най-силните части в дисертацията е посветена на ритъма. В музиката на 20в. един от най-действените и динамично развиващи се фактори ритъма, излиза на преден план в музикалния език.

Панорамата от явления в областта на метро-ритъма е обхваната в дълбочина, подробно са описани и оценени вижданията на българските изследователи /П.Кадиева/ и учени, показана е широка осведоменост за европейския и световен опит. Смятам, че е особено важно, с висока практическа стойност подчертаното внимание към вътрешния слух. Както отбелязва Т.Димитрова на стр.121, „По-високата степен на концентрация, на активност на мисловните процеси за постигането на пълен синхрон между зрительно възприятие, слухово представяне и двигателно координирано възпроизвеждане-пееие и свирене. Посочени са и възможните ритмични препятствия, ритмични трудности от позицията на слуховото развитие в метода на Карасьова, също и работата с нерегулярните акцентни метруми в системата на Асен Диамандиев.

Във втора глава Т.Димитрова представя детайлно и задълбочено възгледите, принципните позиции и музикалнослуховите методи на редица утвърдени учени, теоретици и педагози-солфежисти за развитието на многогласа в условията на съвременната музика. В тази толкова обширна панорама са направени много ценни изводи по отношение на различните подходи и решения.

Интерес представлява и разделът „Съвременните технологии в обучението по солфеж“, тъй като компютъризацията на образованието е универсален процес, засягащ всички сфери, в това число и музиката.

Висока оценка заслужава трета глава: комплекс упражнения за развитие на слуха за многоглас във връзка със съвременната музика. В този раздел се съдържат задачи и упражнения с изключителна практическа насоченост – за усвояване на вертикала, потърсени са възможности за приближаване до нашите фолклорни традиции, например диафонията, която в съвременните условия звучи особено актуално и свежа. Тя създава предпоставки за формиране и изграждане на слухови модели и елементи на съвременния музикален език. Дадени са насочващи примери с характерна за 20в. интонационна специфика, интервалика и акордика, напр. акорди с нетерцова структура, нетипични съзвучия и клъстери, симетрични ладове, неомодални и полиладови структури. В по-голямата си част

те са нетрадиционни за нашата практика, но постепенно намират своето място в слуховото възпитание. Дадени са и указания за работа при диктовки, за групова или индивидуална работа. Градацията на задачите е разположена в раздели: слухов анализ, солфежиране, диктовки с презумцията за комбиниране с прогресираща трудност. Някои упражнения съдържат импровизационни елементи, които разширяват кръгозора и обогатяват представите.

В заключението са отразени опорните, ключови моменти на едно сериозно, високо професионално изследване, появяващо се в един момент, когато музикалното образование изпитва сериозен недостиг от качествени научни изследвания. Дисертационният труд на Т.Димитрова поставя комплекс от проблеми на слуховото възпитание, един от които е многогласното слухово обучение. По същество това е продължение на традициите в българската школа на нов етап и отправна точка в бъдещето от позициите на постиженията в европейската и световна теоретична мисъл. Т.Димитрова познава основно методиките на многогласното слухово обучение, прави един пълен обзор на създаденото от водещите в тази сфера учени. Аналитично-слуховите методи, както и интегративните са в ползрението на изследването, съчетаването на традиционните форми с експериментални открива много нови полета за интензифициране на слуховото възпитание. В резултат на анализ на упоменатите методики кристализира и собствена позиция, концепция за многогласното обучение на слуха, включваща комплекс от дейности и упражнения, който както е подчертано, представлява отворена система, допускаща свобода на действията и включването на нови оптимизиращи слуховото възпитание елементи.

Приносните страни на изследването са изведени и систематизирани, което особено отчетливо се вижда в тчка 4. на изводите: съставянето на практически комплекс с упражнения за развитие на многогласен усет. Към приносните страни следва да се добави главата „Влияние на джаза в музикалния език на 20в.“, което се проявява в творчеството на най-значителните композитори Равел,

Стравински, Хиндемит, Онегер, също и в творчеството на някои български композитори.

Публикациите по дисертационната работа отговарят на изискванията на закона за научните степени. Авторефератът е направен съгласно изискванията.

Оценявам най-високо професионалното и научно равнище на дисертационния труд и предлагам на почитаемото жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” на Теодора Димитрова.

29. 09. 2018г.

проф. Д- р на изк. Пенчо Стоянов

София